

Lucyna Domańska*, Seweryn Rzepecki, Karolina Kot,
Kamila Pietkiewicz, Łukasz Solecki**

Wyniki ratowniczych badań na wielokulturowym stanowisku Renice 5 i 6, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie

Abstract

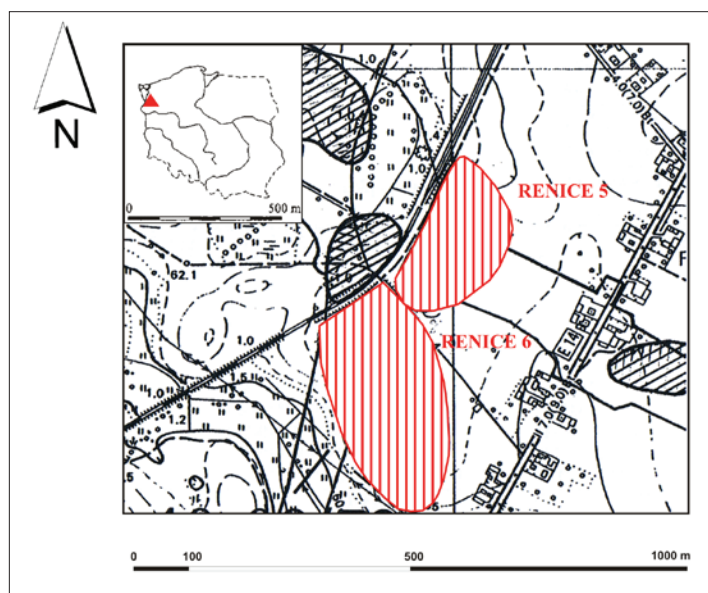
Domańska L., Rzepecki S., Kot K., Pietkiewicz K. and Solecki Ł. 2013. Results of rescue archaeological excavations at the multi-cultural site Renice 5 and 6, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. *Raport 8*, 131-143.

The present articles covers the results of archaeological excavations at the sites Renice 5 and 6 (AZP 40-09/72 and 73), Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. The investigations led to the discovery of relics of the Neolithic settlement of the late Linear Pottery culture and the Funnelbeaker culture. The most interesting discoveries include Neolithic tombs, whose only relics are foundation furrows. Moreover, scarce traces of settlement of the Globular Amphora culture and the Corded Ware culture (the Odra River group) were recorded. The most relics represent the Lusatian culture from the end of the Bronze Age to the Early Iron Age – the HaD phase. The site also recorded relics of settlement from the Early Middle Ages (10th-13th century) and the Late Middle Ages and early modern period (18th to early 19th century).

Keywords: West Pomerania, Neolithic, Neolithic tombs, Late Bronze Age, Early Iron Age, Early and Late Middle Ages, early modern period, settlement

Ślady osadnictwa pradziejowego oraz średniowiecznego na stanowiskach 5 i 6 w miejscowości Renice (AZP 40-09/72 i 73), gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie (Ryc. 1), odkryto podczas badań sondażowych prowadzonych w 1996 roku na trasie budowy drogi A-3. Pozytywna weryfikacja powierzchniowa, miała miejsce w 1997 roku w ramach akcji AZP. Ratownicze prace archeologiczne na wspomnianych stanowiskach zostały przeprowadzone w 2008 roku wyprzedzając budowę drogi S-3 (Szczecin–Gorzów). W efekcie odkryto relikty osadnictwa kultury późnej ceramiki wstęgowej, kultury pucharów lejkowatych, kultury amfor kulistych, kultury ceramiki sznurowej, kultury łużyckiej oraz ze średniowiecza i nowożytności.

Stanowiska Renice 5 i Renice 6 sąsiadowały ze sobą oddzielone jedynie polną drogą (Ryc. 2). Po dokonaniu analizy rozplanowania obiektów nieruchomości oraz zabytków ceramicznych z obu stanowisk potraktowano je jako jeden wielokulturowy kompleks osadniczy, i tak też będą przedstawione. Stanowiska

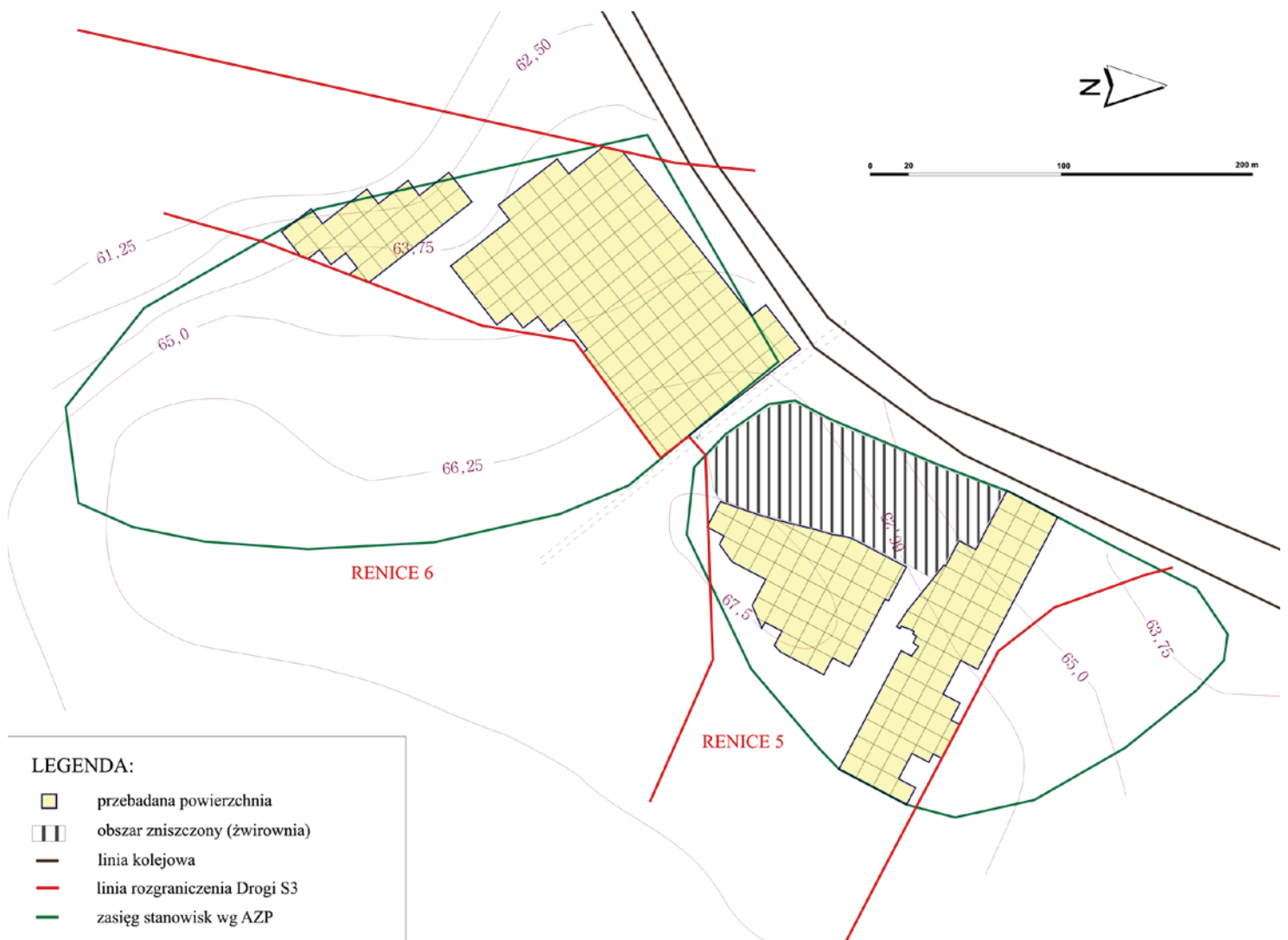

Ryc. 1. Renice, stan. 5 i 6, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Położenie stanowisk

Fig. 1. Renice, site 5 and 6, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Location of the sites

* Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, ul. Uniwersytecka 3, 91-404 Łódź, e-mail: lucynad@uni.lodz.pl

** Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, ul. Uniwersytecka 3, 91-404 Łódź, e-mail: rzepecki@poczta.onet.pl

były usytuowane w centralnej części Pojezierza Myśliborskiego. Zajmowały górną i środkową część łagodnie nachylonego stoku oraz krawędź równiny zastoiskowej. Stok jest zwrócony ku zachodowi (Renice 5) i północnemu zachodowi (Renice 6). Osada została zlokalizowana na zboczu o najcieplejszej ekspozycji. Nieopodal punktu osadniczego znajdowało się jezioro Łubie.

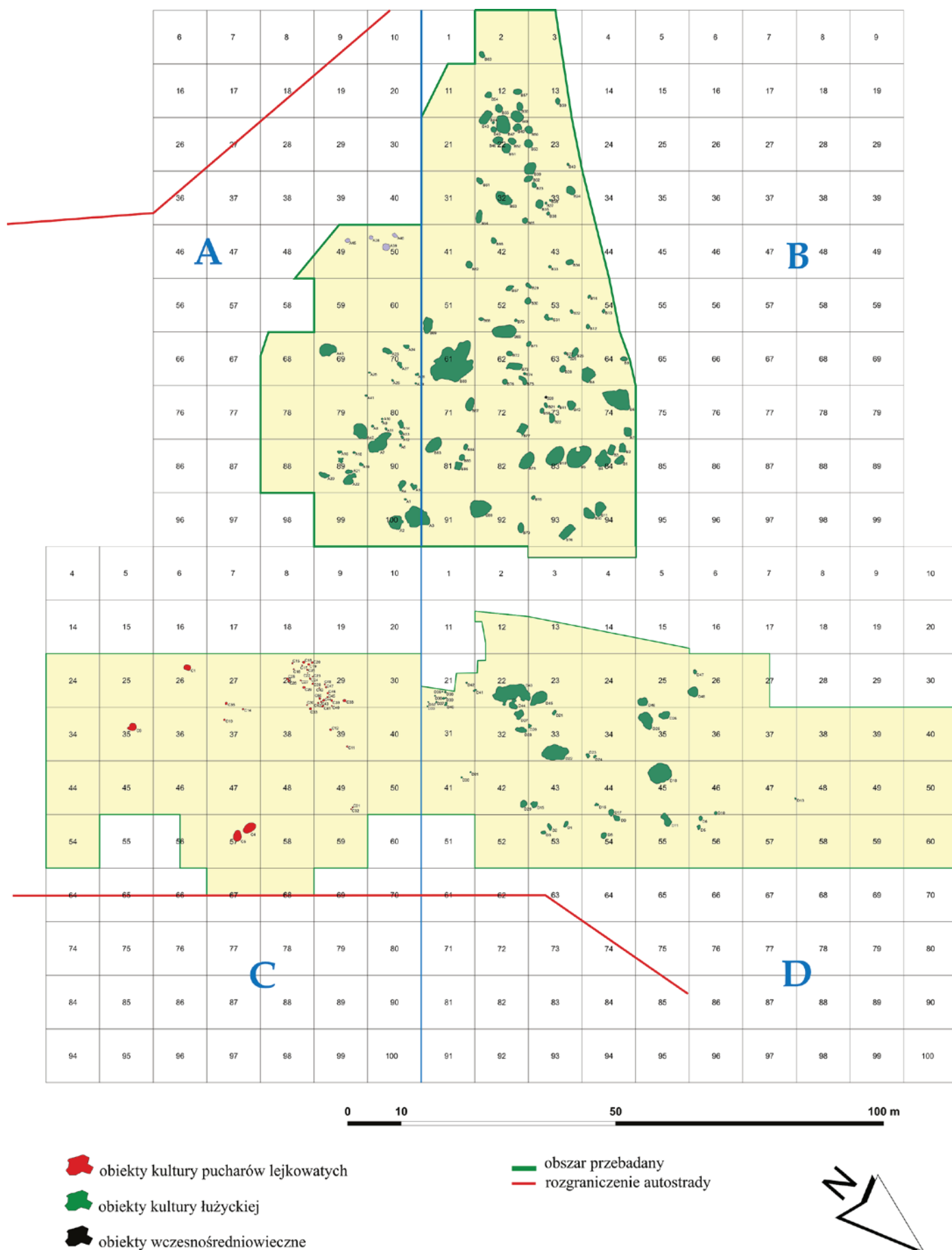
W trakcie badań związanych z budową drogi szybkiego ruchu przebadano obszar o łącznej powierzchni 284,41 arów (Ryc. 2-4). W wyniku tego pozyskano 15 411 zabytków ruchomych, z których większość stanowiła ceramika (13 415 fragmentów), a ponadto kości (892 fragmentów), krzemienie (626), kamienie (164) i inne (314). Odkryto również 641 obiektów nieruchomych, na których stan zachowania niekorzystnie wpłynęła wieloletnia działalność agrotechniczna.

Na podstawie analizy materiału krzemienego najwcześniej datowane ślady użytkowania stanowiska należy łączyć ze społecznościami mezolitycznymi, co potwierdzają znaleziska czterech wytworów krzemienych, w tym mikrolitycznego rdzenia wiórowego

Ryc. 2. Renice, stan. 5 i 6, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Plan ogólny przebadanej powierzchni

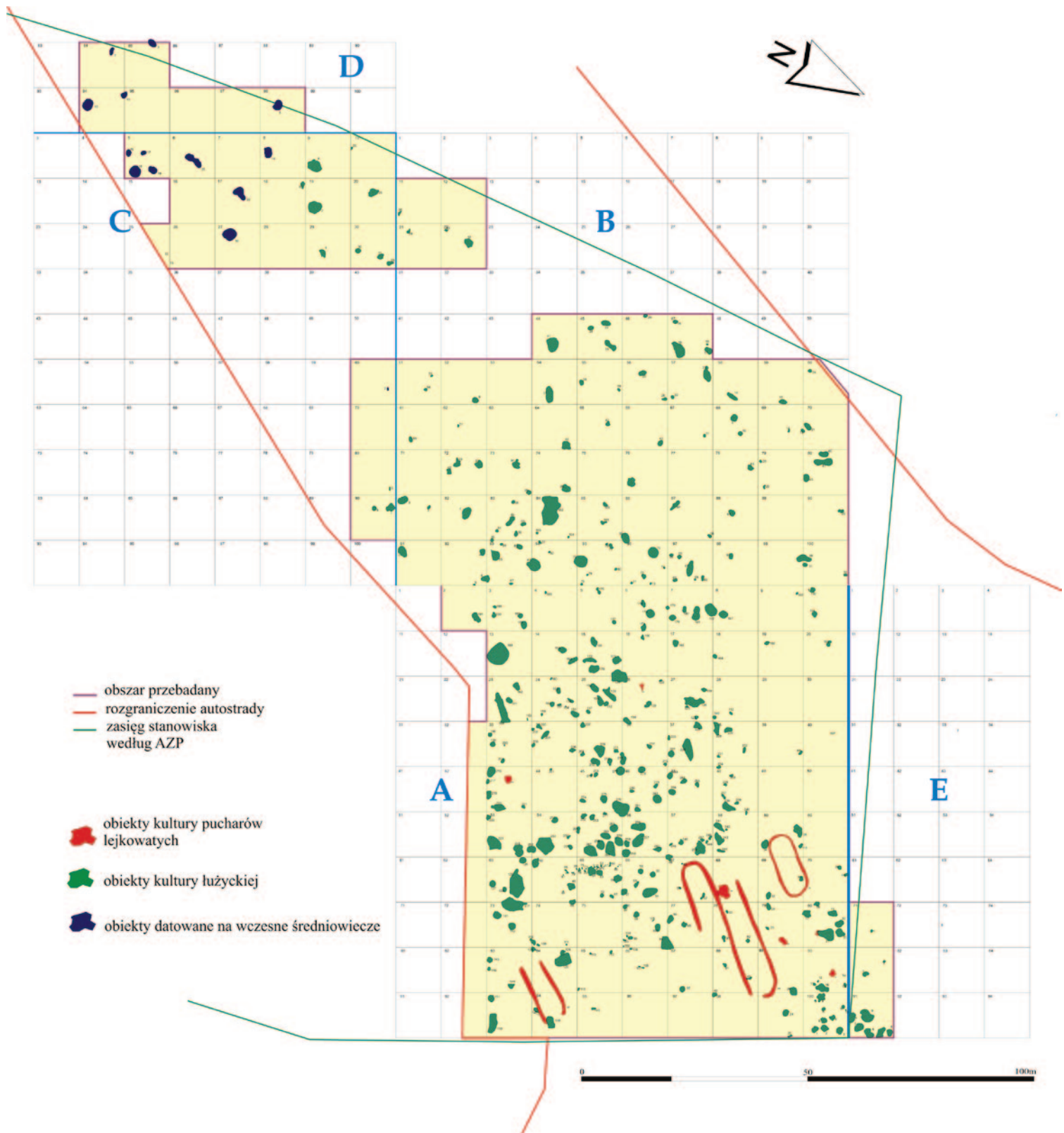
Fig. 2. Renice, site 5 and 6, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. General plan of the investigated area

(Wąs 2009a, 239, 246). Ślady osadnictwa kultury późnej ceramiki wstęgowej (dalej: KPCW) zostały rozpoznane na podstawie 86 fragmentów ceramiki. Pomimo silnego rozdrobnienia materiału udało się wydzielić fragmenty zdobione odciskami grzebyka oraz odciskanego zygzaka, charakterystyczne dla tzw. grupy górzyckiej KPCW, w której niewątpliwie widoczne są oddziaływania kultury Rössen (Czerniak 1980, 2008; Rzepecki 2004). Ponadto w omawianym materiale na naczyniach pojawiły się plastyczne listwy, podwójny rząd nacinanych słupków oraz ornament plastyczny w postaci karbowania. Listwy plastyczne pojawiają się w fazie Ib KPCW, a ich kulminacja przypada na fazę IIIc KPCW (Czerniak 1980, 34-40). Znacznie bardziej czuły chronologicznie jest motyw odciskanego zygzaka, który należy wiązać z fazą Ib/IIa KPCW (Czerniak 1994; Rzepecki 2004). Pod względem technologicznym

Ryc. 3. Renice, stan. 5, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Plan zbiorczy odkrytych obiektów z zaznaczoną chronologią

Fig. 3. Renice, site 5, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Group plan of the revealed features with marked chronology

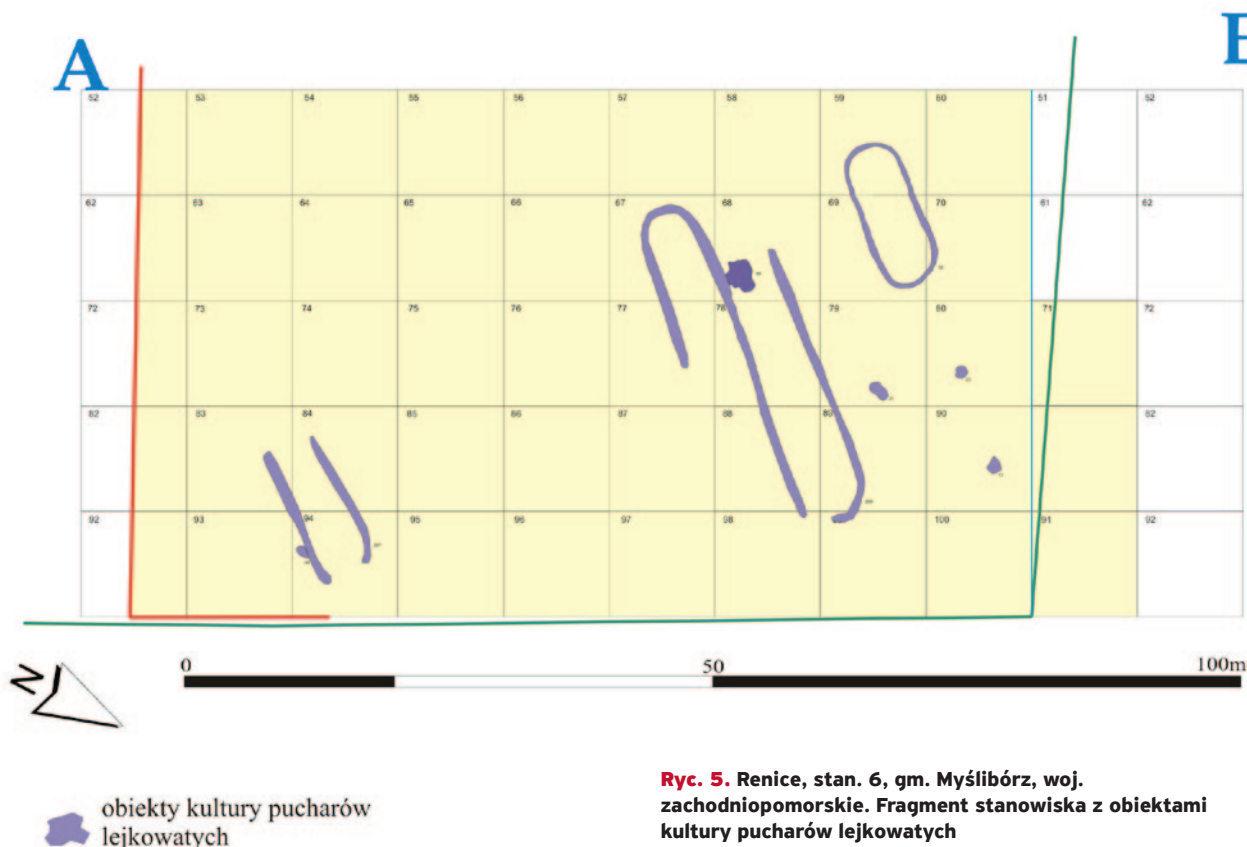

Ryc. 4. Renice, stan. 6, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Plan zbiorczy odkrytych obiektów z zaznaczoną chronologią
Fig. 4. Renice, site 6, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Group plan of the revealed features with marked chronology

omawiany zbiór odpowiada klasie IVC IVA KPCW wg L. Czerniaka (1980). Bezprecedensowy był wybór lekkich gleb piaszczystych, jakie wystąpiły na omawianych stanowiskach, przez ludność omawianej kultury.

O wiele liczniejsze są relikty świadczące o dłuższym epizodzie osadniczym związanym z kulturą pucharów

lejkowatych (dalej: KPL). Wśród 69 obiektów zaliczonych do omawianej kultury były jamy o niezidentyfikowanym przeznaczeniu, paleniska oraz „grobowce” i groby. Warto zwrócić szczególną uwagę na relikty rowów fundamentowych konstruujących przyziemia grobowców typu Niedźwiedź. Były one czytelne

Ryc. 5. Renice, stan. 6, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Fragment stanowiska z obiektami kultury pucharów lejkowatych

Fig. 5. Renice, site 6, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Fragment of a site with features of the Funnelbeaker culture

w postaci owalnych założeń (Ryc. 5) zorientowanych na osi północny wschód – południowy zachód (z drobnymi odchyleniami). Długość przedstawionych założeń wahała się od 6 m do 13,05 m. Wyjątek stanowi jeden obiekt, którego długość i szerokość dochodziła odpowiednio do 34,25 m i 12,5 m. Wypełniska rowków omawianych założeń tworzyły średnio zbielicowane przebarwienia próchniczne z domieszką piasku o miąższości między 18 a 34 cm. Sprawowały one pierwotnie funkcję rowków fundamentowych, zapewne dla lekkiej drewniano-plecionkowej konstrukcji, która ograniczała przestrzeń grobowca. Kwestia innych rozwiązań konstrukcyjnych jest otwarta, np. problem zadaszania konstrukcji lub nasypów ziemnych pokrywających przestrzeń grobowca między liniami rowków. W omawianych założeniach sepulkralnych nie stwierdzono śladów jam grobowych i jest to najprawdopodobniej wynik składania zmarłych wprost na ziemi lub innych praktyk religijnych, nie dających żadnych śladów w postaci materiału archeologicznego. Analogiczne założenia odkryto na niezbyt oddalonym stanowisku Jastrzębiec 4, gm. Lubiszyn (Rzepecki, Golański 2008, 144-152).

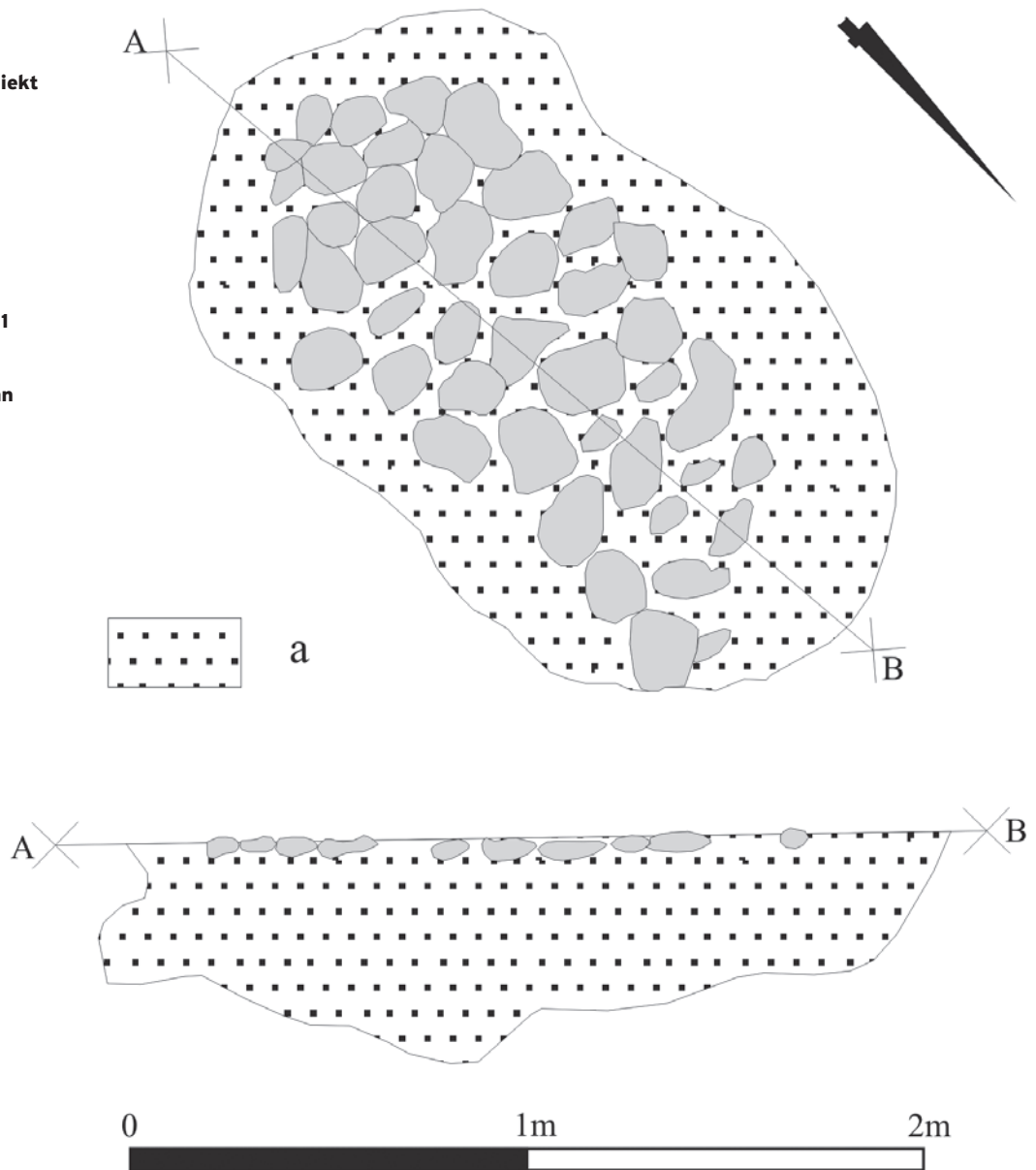
Interesująco przedstawiają się również dwa obiekty, tj. A31 (Ryc. 6) i A22 (Ryc. 7), początkowo interpretowane jako groby – przede wszystkim ze względu na obecność kości. Analiza materiału osteologicznego pozwoliła stwierdzić, iż kości w większości należą do przeżuwaczy, co wyraźnie odbiega od stanu poświadczonego dla innych zespołów kultury pucharów lejkowatych

z terenu Nizy Polski. Zwrócić tu również należy uwagę na intencjonalność zabiegu spalania, a następnie zsypania (selekcji) szczątków kostnych, które zostały zdeponowane w obu jamach. Wypełniska zawierały również surowce importowane – tzn. krzemień czekoladowy. Zarejestrowano w nich również niemal wszystkie narzędzia. Poświadczą to wyraźnie selektywność inwentarzy.

Z omawianą kulturą wiązać można 45 wytworów krzemiennych, które stanowią jednorodny surowcowo zbiór opierający się na złożach lokalnego krzemienia bałtyckiego. Wyjątek stanowi wspomniany odłupek wykonany z krzemienia czekoladowego (Wąs 2009b, 350-352). Pozyskany materiał ceramiczny był silnie rozdrobniony, jednak posiadał cechy stylistyczne pomocne przy ustaleniu chronologii. Pojawiły się pojedyncze rzędy odciskanych słupków pod krawędzią wylewu, słupki wykonane były przez odcisnięcie paznokcia. Taki typ zdobienia funkcjonował we wczesnej KPL-s1a-5 (Rzepecki 2004). Odkryto fragmenty pucharów (Ryc. 8:a) z których jeden zaopatrzony został w dwie pionowe listwy plastyczne na załomie brzośca (Ryc. 8:b), co pozwala na odniesienie tej formy do poziomu stylistyk baalberskich KPL-s2a-s3 (Rzepecki 2004). Wszystkie wymienione cechy stylistyczno-technologiczne pozwalają jedynie na odniesienie się całego zespołu do stylistyk wczesno-wiöreckich KPL-s2-3 (Rzepecki 2004). Na powierzchni jednego

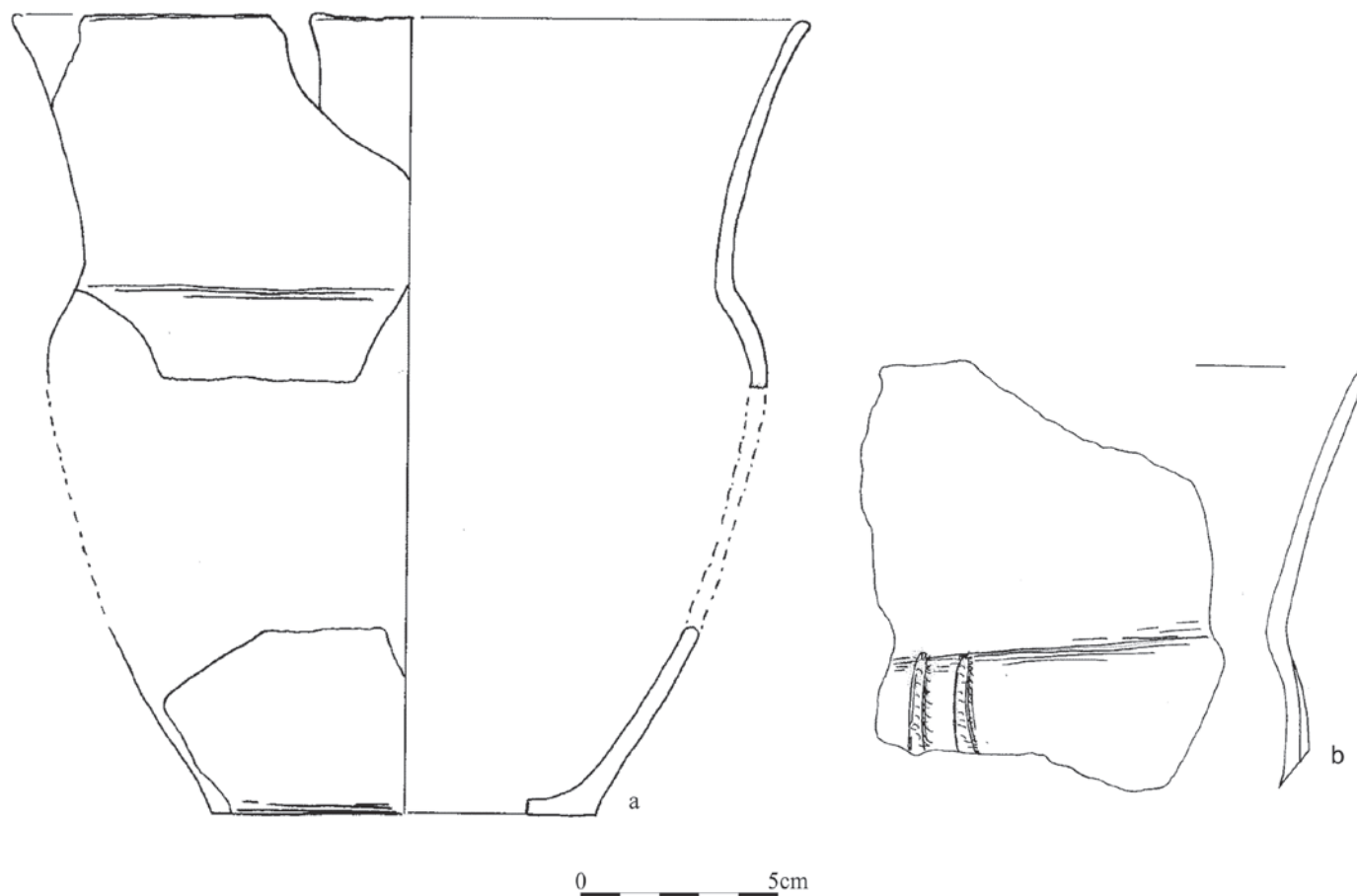
Ryc. 6. Renice, stan. 6, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Obiekt A31 kultury pucharów lejkowatych. Legenda: (a) średnio zbielicowana próchnica z domieszką piasku

Fig. 6. Renice, site 6, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Feature A31 Funnelbeaker culture. Legend: (a) moderately podzolized humus with an addition of sand

Ryc. 7. Renice, stan. 5 i 6, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Obiekt A22 kultury pucharów lejkowatych

Fig. 7. Renice, site 5 and 6, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Feature A22 Funnelbeaker culture

Ryc. 8. Renice, stan. 5 i 6, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Ceramika kultury pucharów lejkowatych

Fig. 8. Renice, site 5 and 6, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Ceramics of the Funnelbeaker culture

z naczyń zaobserwowano substancję zidentyfikowaną jako pozostałości dziegciu (Langer, Pietrzak 2009, 282).

Materiał zabytkowy związany z osadnictwem kultury amfor kulistych i kultury ceramiki sznurowej wystąpił w znikomych ilościach (odpowiednio: 49 i 16 fragmentów naczyń). Żadnej z omawianych kultur nie przypisano obiektów nieruchomych, dlatego też ślady osadnictwa należy zakwalifikować jako relikty nietrwałych, obozowiskowych form zasiedlenia.

Kolejnym, i najliczniej reprezentowanym przez znaleziska, etapem osadnictwa na stanowisku jest osada kultury łużyckiej (dalej: KŁ). Spośród wszystkich obiektów odkrytych w trakcie badań aż 441 powiązано z różnymi typami działalności gospodarczej omawianej kultury. Wyróżniono następujące kategorie funkcjonalne zabytków nieruchomych: obiekty mieszkalne, jamy zasobowe, jamy wybierzyskowe, jamy produkcyjne, piece, paleniska, ogniska, dołki posłupowe. Ze względu na znaczne rozmiary obiektów oraz względnie regularny kształt wyróżniono 14 obiektów mieszkalnych. Ich wypełniska stanowiła brunatna próchnica, polepa oraz spalenizna. Inwentarz zabytków

ruchomych był bardzo ubogi i składały się na niego nieznaczne ułamki ceramiki oraz fragment poroża noszący ślady obróbki. W dwóch obiektach przy ścianach zalegały skupiska kamieni będące relikdami palenisk i ślad po palenisku, w postaci nieckowatej warstwy spalenizny. Podobnie jak na innych stanowiskach KŁ, również na omawianym stanowisku paleniska i ogniska stanowią liczną grupę obiektów. Rekonstrukcja elementów konstrukcyjnych palenisk możliwa była w niewielu przypadkach. Zaobserwowano kamienie owalnie (rzadziej kolistie) otaczające jamę paleniska lub tworzące na jej powierzchni bruk. Również dno i ściany jam mogły zostać wzmocnione kamieniami, a być może kamienie układano tylko na dnie. Tak przygotowane obiekty zapewne służyły mieszkańcom przez długi okres, o czym świadczy trud włożony w ich zabezpieczenie. Do reliktdów pieców z glinianą kopułą zliczono 6 obiektów, których wypełniska prawie w całości zawierały polepę pochodzącą z zawalonych kopuł. Ciekawie przedstawiał się obiekt B39 z doskonale zachowaną konstrukcją komory pieca (Ryc. 9). W wypełnisku znaleziono fragment naczynia noszącego ślady smołistej substancji. Wykonana analiza ujawniła, iż są to pozostałości dziegciu. W spągach pieców rozpoznanych na prezentowanych stanowiskach nie zarejestrowano takich konstrukcji. Omawiane piece były rozlokowane na terenie osady zazwyczaj w pobliżu palenisk/

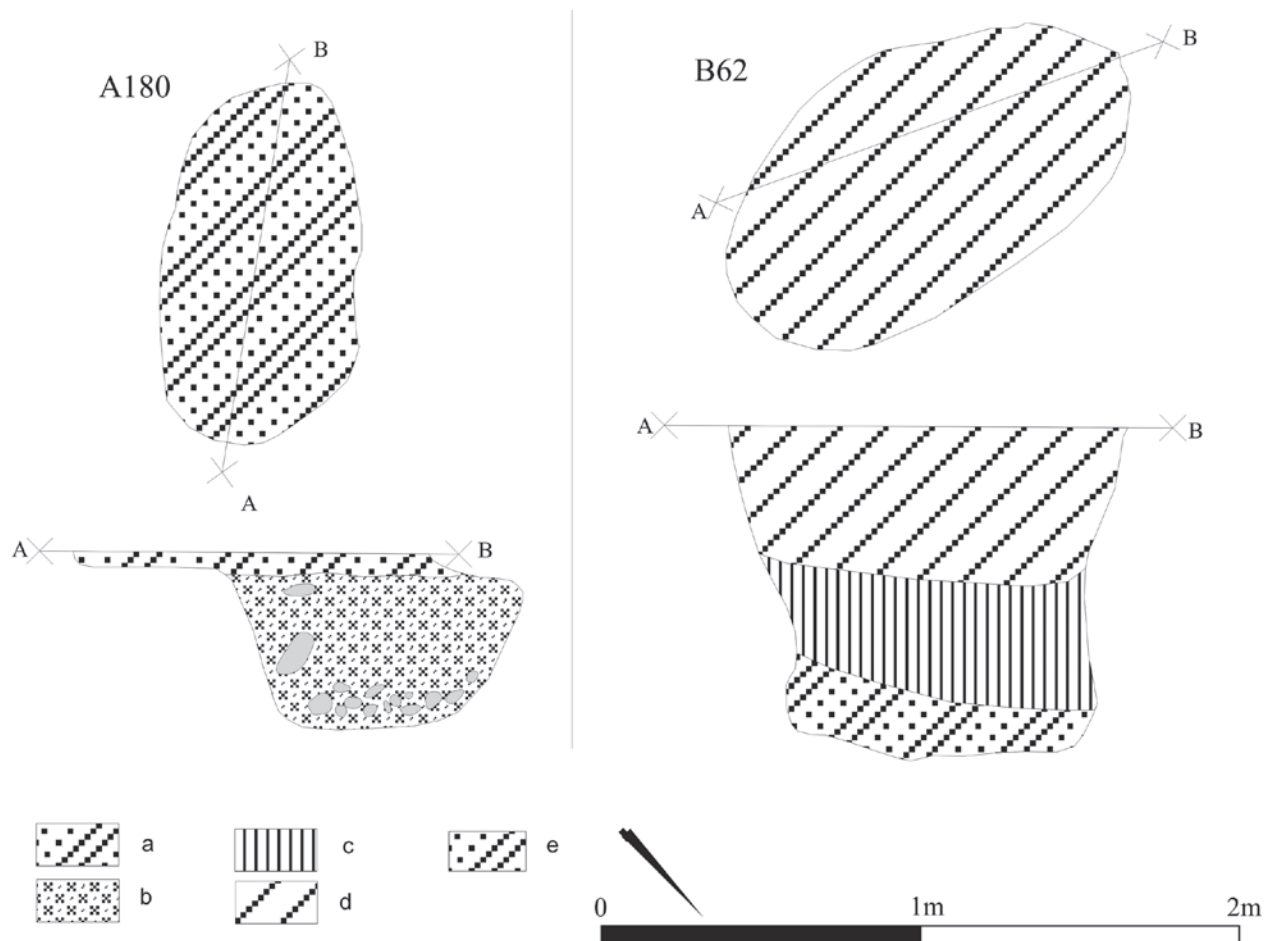
Ryc. 9. Renice, stan. 5 i 6, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Obiekt B39 kultury łużyckiej

Fig. 9. Renice, site 5 and 6, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Feature B39 of the Lusatian culture

ognisk, a w jednym przypadku, w pewnym oddaleniu od obiektu mieszkalnego z grupą palenisk. Dla funkcjonowania osady ważne były jamy o różnorodnym przeznaczeniu. Na stanowiskach osadniczych większość stanowią jamy odpadkowe oraz zasobowe. W przypadku stanowisk Renice 5 i 6 uwagę zwracają jamy, które określono jako produkcyjne. Wyróżniała je stosunkowo duża głębokość i obecność paleniska bądź ogniska na dnie (Ryc.

10). Wypełniska, poza główną warstwą, którą stanowiła próchnica, zawierały ślady węgla drzewnych oraz spalenizny. Omawiane obiekty funkcjonowały zapewne jako suszarnie/wędzarnie (Niesiołowska-Hoffmann 1963, 73; Uciechowska-Gawron 2006, 214). Zazwyczaj występowały z obiektami o funkcjach jam, palenisk czy ognisk tworząc niewielkie kompleksy produkcyjne. Wśród 66 wyróżnionych dołków postępujących nie zaobserwowano układów konstrukcyjnych. Wypełniska mogła stanowić brunatna próchnica z domieszką piasku, glina, polepa, a w wyjątkowych przypadkach – kamienie.

Zbiór zabytków ceramicznych kultury łużyckiej był w znacznym stopniu rozdrobniony i wyniósł 10 644 fragmenty. Wśród materiału ceramicznego wyróżniono garnki o lekko wysuniętym na zewnątrz wylewie przechodzącym w baniasty brzusec. Licznie występowały garnki jednodelne beczułkowate o łukowato zagiętych (Ryc. 11:a) lub prostych szyjach (Ryc. 11:b). Ze względu na powszechne występowanie w materiałach kultury łużyckiej i długi okres występowania nie są one jednak dobrymi datownikami. Na okazach z krawędziami zagiętymi do wewnątrz pojawił się motyw dziurek (Ryc. 11:a), które rozpowszechniają się pod koniec HaD (Ignaczak M. 2008, 155, 160-161), garnki esowate (Ryc. 11:c) pojawiły się w zespołach datowanych na początek wczesnej epoki żelaza (Dworaczyk 2004, 123). Na stanowisku znaleziono jedynie część naczynia przypisanego do kategorii czarek (Ryc. 11:d), które posiadało kanelury w układzie dookólnym w miejscu przejścia szyi w brzusec oraz skośne na brzuscu, ze względu na czernioną powierzchnię zabytek ten można wiązać z HaC (Marcinkian 1982, 98). Ze względu na fragmentaryczne zachowanie partii naczynia z częścią szyi oraz uchem (Ryc. 11:e) trudno, na podstawie jego tektoniki, dokładnie określić chronologię, ale zdobienie brzusca wskazuje na HaD (Kozłowska-Skoczka 2009, 64). Najliczniejszą grupę stanowiły misy, które ze względu na ukształtowanie brzusca podzielono na półkuliste i stożkowate. Okazy półkuliste mają szerokie ramy chronologiczne (Garbacz 1998, 56; Marcinkian 1982, ryc. 12). Powierzchnia jednej z nich została ozdobiona motywem festonów, girland (Ryc. 11:f), który staje się rozpowszechniony w późniejszych stadiach KŁ, w II fazie grupy górzyczej (Lewczuk 2004, 61). Formy stożkowate o pogrubionej kanelurowanej krawędzi (Ryc. 11:g) można łączyć z V okresem epoki brązu jak i okresem HaC (Kostrzewski 1958, ryc. 168), a w grupie górzyczej kultury łużyckiej z HaC po HaD (Kaniewska, Sobucki 2006, 141). Natomiast misy o analogicznej tektonice i brzegach zagiętych do wewnątrz (Ryc. 11:h) można łączyć z HaC (Kozłowska-Skoczka 2009, 52, 63).

Ryc. 10. Renice, stan. 5 i 6, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Obiekty A180 i B62 kultury łużyckiej. Legenda: (a) silnie zbielicowana próchnica z niewielką domieszką piasku; (b) spalenizna z domieszką piasku; (c) silnie zbielicowana próchnica; (d) silnie zbielicowana próchnica z domieszką piasku

Fig. 10. Renice, site 5 and 6, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Features A180 and B62 of the Lusatian culture. Legend: (a) heavily podzolized humus with a small addition of sand; (b) burnt material with an addition of sand; (c) heavily podzolized humus; (d) heavily podzolized humus with an addition of sand

W skład inwentarza wchodziły również ułamki talerzy krążkowatych, które na Pomorzu Zachodnim były rozpowszechnione w okresie HaC (Kostrzewski 1958, 182). Formy miniaturowe reprezentowane są przez wazkę (Ryc. 11:i) oraz miseczkę (Ryc. 11:j).

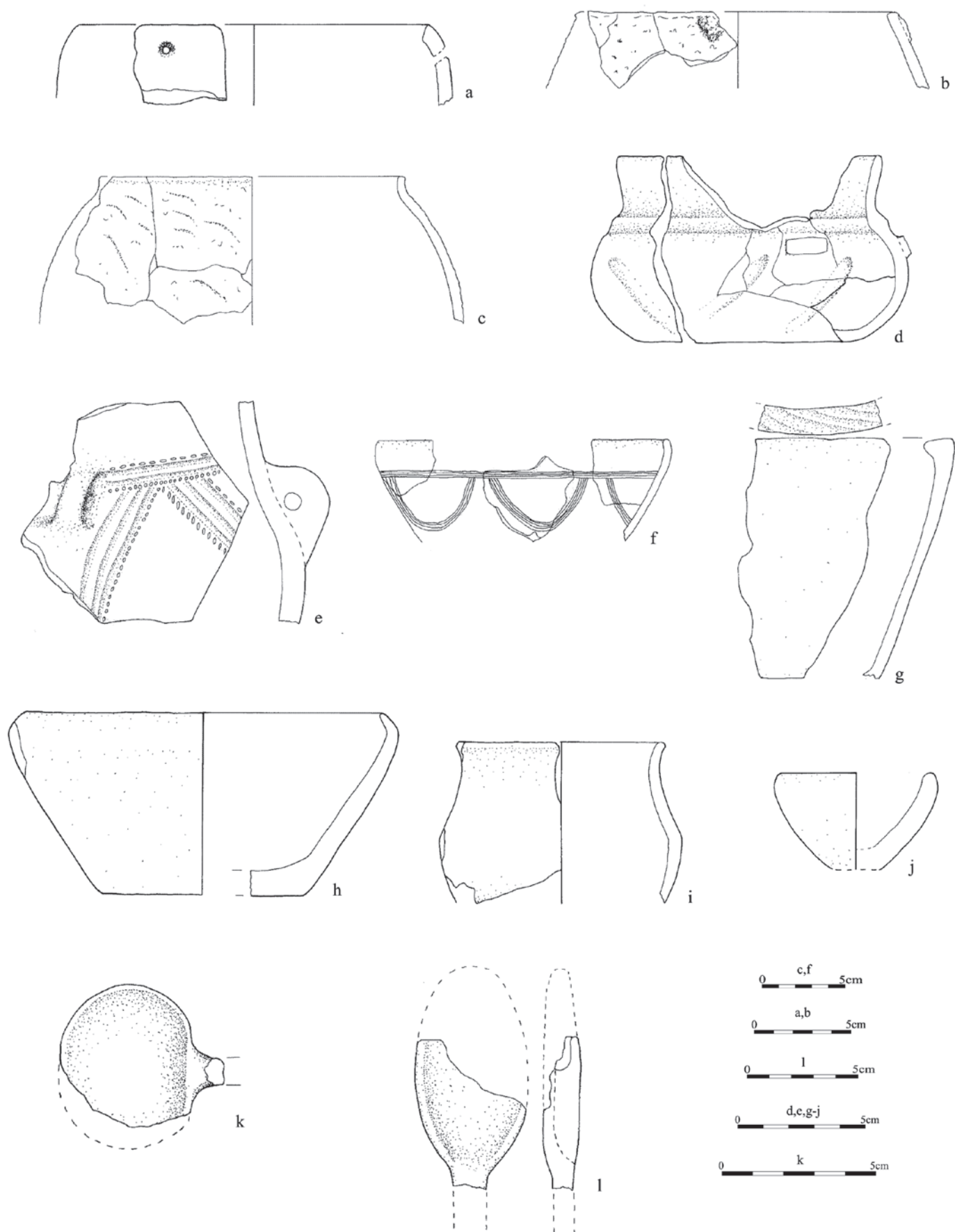
Pomimo liczego zbioru ceramiki, udział procentowy naczyń lub ich ułamków posiadających zdobienie nie był imponujący i wynosił 1,93%. Wyróżniono jedynie plastyczne listwy poziome i pionowe, żeberko na uchu, linie ryte, motyw skośnie żłbkowanego naszyjnika, który występował również z kanelurami oraz otwory w ścianie naczynia.

Ze stanowisk pochodzą fragmenty dwóch glinianych łyżek, których stan zachowania pozwolił na ich częściową rekonstrukcję. Pierwsza posiada owalny, płytki nabierak i lekko półkuliste dno. Zachował się jedynie trzonek uchwytu (Ryc. 11:l). Nabierak drugiej łyżki jest dosyć głęboki, o wyraźnie płaskim dnie. Również w tym przypadku nie zachował się trzonek (Ryc. 11:k). Zachowały się dwa kamienne przeszłiki ze śladami zdobienia oraz 51 okazów krzemieni.

Kolejną czytelną fazą zasiedlania omawianych stanowisk są elementy osadnictwa wczesnośredniowiecznego. Z okresem tym powiązano 16 zabytków nieruchomych oraz 707 fragmentów ceramiki.

Wśród zarejestrowanych obiektów, które koncentrowały się w północnej części stanowiska, dominowały jamy oraz paleniska. Jeden obiekt został określony jako chata (Ryc. 12). Wypełnisko stanowiła spalenizna z niewielką domieszką gliny i piasku oraz średniozbielicowanej próchnicy, 33 fragmenty ceramiki naczyniowej i kości zwierzęce. Obiekt ten zlokalizowany był w centrum nagromadzenia obiektów wczesnośredniowiecznych.

Najskromniejszą ilościowo grupę naczyń stanowią formy ręcznie lepiące, słabo obtaczane, pozostała część zbioru naczyń jest częściowo i całkowicie obtaczana na kole. W materiale dominującą formą są garnki. Najliczniejszą grupę stanowią naczynia o esowatym profilu, wylewy są silnie wychylone, pozbawione wrębu, a ich krawędzie pogrubione. Dla naczynia z cylindryczną szyjką z obiektu C13 znajdujemy analogie

Ryc. 11. Renice, stan. 5 i 6, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Ceramika kultury łużyckiej

Fig. 11. Renice, site 5 and 6, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Ceramics of the Lusatian culture

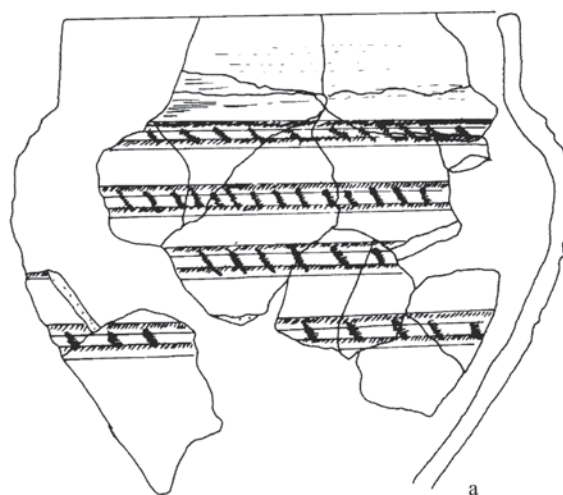

Ryc. 12. Renice, stan. 5 i 6, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Obiekt średniowieczny

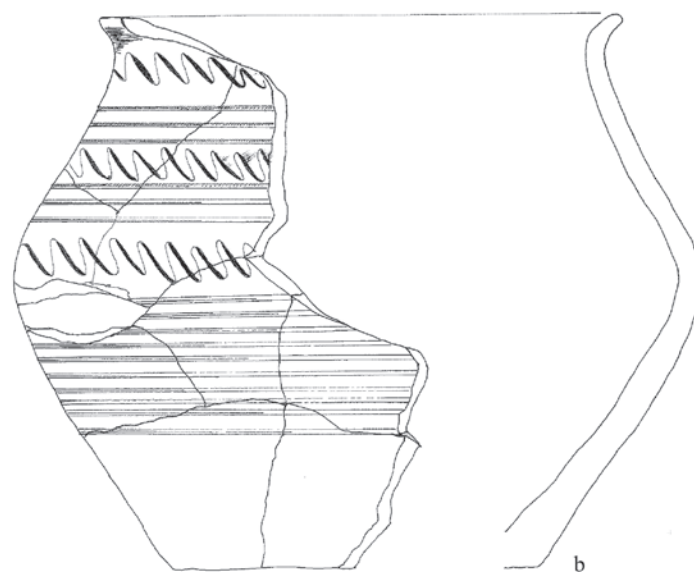
Fig. 12. Renice, site 5 and 6, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Medieval feature

w rodzinie naczyń K (Ryc. 13:a), a dwustożkowy garnek z obiektu C19 (Ryc. 13:b) odpowiada typowi M ze Szczecina (Łosiński, Rogosz 1983).

Przeważa ornament pasowy, ponadto kilka razy występuje motyw pojedynczej lub wielokrotnieonej linii falistej, plecionki, jodełki, ukośnych nacięć pasów, kłutych żłobków. Materiał ceramiczny zawierający fragmenty naczyń częściowo obtaczanych (głównie typ D – Menkendorf), jak też w większości form całkowicie obtaczanych (typu G i J – Viperow, Teterow) pozwalał ogólnie datować okres funkcjonowania osadnictwa wczesnośredniowiecznego na X-XIII wiek (Łosiński, Rogosz 1983).

a

b

0 5cm

Ryc. 13. Renice, stan. 5 i 6, gm. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie. Ceramika średniowieczna

Fig. 13. Renice, site 5 and 6, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship. Medieval ceramics

Zaobserwowano również ślady osadnictwa późnośredniowiecznego. Niemal całość zarejestrowanych na opisywanych stanowiskach materiałów ceramicznych wystąpiła w warstwie. Jeden fragment ceramiki naczyniowej zalegał w wypełniku obiektu A99 na „złożu wtórnym”. Pozyskany materiał można łączyć z 2. połową XIV i XV wiekiem (Kruppé 1981).

Również skromnie przedstawia się osadnictwo nowożytne, reprezentowane przez 57 ułamków ceramiki, w większości zdobionych polewą. Ogólnie pozyskany zbiór można datować na okres od XVIII do początku XIX wieku (Kruppé 1981; Dzieduszycki 2004).

Bibliografia

- Czebreszuk J. 2001. *Schyłek neolitu i początek epoki brązu w strefie południowo-zachodniobałtyjskiej (III i początki II tys. przed Chr.)*. Poznań.
- Czerniak L. 1980. *Rozwój społeczeństw kultury późnej ceramiki wstęgowej na Kujawach*. Poznań.
- Czerniak L. 2008. Z badań nad neolityzacją Nizy Polski. Zagadnienie tzw. wpływów kultury esseńskiej. W: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarowicz, M. Szymt (red.), *Na pograniczu światów. Studia z pradziejów międzymorza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane profesorowi Aleksandrowi Koško w 60. rocznicę urodzin*. Poznań, 71-82.
- Dworaczyk M. 2004. Ceramika naczyniowa kultury łużyckiej z Pyrzyc. *Materiały Zachodniopomorskie, Nowa Seria I*, 1, 123-132.
- Dzieduszycki W. 2004. Średniowiecze i nowożytność. W: J. Bednarczyk, A. Koško (red.), *Od długiego domu najstarszych rolników do dworu staropolskiego*. Poznań, 459-494.
- Łosiński W., Rogosz R. 1983. Zasady klasyfikacji i schematów taksonomicznych ceramiki. W: E. Cnotliwy, L. Leciejewicz, W. Łosiński (red.), *Szczecin we wczesnym średniowieczu. Wzgórze Zamkowe*. Szczecin.
- Garbacz K. 1998. Wyniki badań wykopaliskowych przeprowadzonych na stanowisku kultury łużyckiej w Sękowicach (nr 1), gm. Gubin, woj. zielonogórskie. W: W. Rebeliski, P. Dziedzic, M. Ciesielski, S. Kałagate, M. Magda-Nawrocka, A. Marcinkian (red.), *Archeologia Środkowego Nadodrza 1*. Zielona Góra, 27-100.
- Ignaczak M. 2008. Wzorce kulturowe lasu/lasostepu strefy pontyjskiej w niżowych zespołach kręgu łużyckiego. W: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarowicz, P. Szymt (red.), *Na pograniczu światów. Studia z dziejów międzymorza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane Profesorowi Aleksandrowi Koško w 60. rocznicę urodzin*. Poznań, 141-165.
- Kaniewska D., Sobucki A. 2006. Wielokulturowa osada w Międzyrzeczu, st. 108. W: R. Schild, J. Bednarczyk, A. Buko, M. Chłodnicki, L. Czerniak, J. Gąsowski, M. Gierlach, A. Koško, T. Makiewicz, R. Mazurowski, T. Poklewski, K. Walenta (red.), *Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego 1, Ziemia Lubuska*. Poznań, 137-197.
- Kostrzewski J. 1958. *Kultura łużycka na Pomorzu*. Poznań.
- Kozłowska-Skoczka D. 2009. *Kultura łużycka. Opracowanie wyników badań ratowniczych na stanowisku Kozielice 76 (S-3 NR 53)* (niepublikowana praca w archiwum Narodowego Instytutu Dziedzictwa). Szczecin, 31-92.
- Kruppé J. 1981. *Garncarstwo późnośredniowieczne w Polsce*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź.
- Lewczuk J. 2004. *Sękowice, gm. Gubin, stanowisko 8. Cmentarzysko ciałopalne kultury łużyckiej ze starszego okresu przedrzymskiego*. Zielona Góra.
- Marcinkian A. 1982. Ratownicze badania wykopaliskowe na cmentarzysku ludności kultury łużyckiej w Sulęcinie, woj. Gorzów Wielkopolski. *Sprawozdania Archeologiczne* 24. Poznań, 87-102.
- Michalski J. 1983. Zagadnienia systematyzacji i interpretacji obiektów nieruchomych (ze studiów nad osadami otwartymi kultury łużyckiej). *Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne* 5, 135-196.
- Niesiołowska-Hoffmann A. 1963. Ze studiów nad budownictwem plemion kultury łużyckiej. *Slavia Antiqua*, 25-126.
- Pietrzak S., Langer J. 2009. Badania archeometryczne pozostałości smół drzewnych identyfikowanych z kulturą pucharów lejkowatych ze stanowiska 5 w Renicach (pow. Myślibórz, woj. zachodniopomorskie). W: L. Domańska, S. Rzepecki (red.), *Opracowanie wyników archeologicznych badań ratowniczych na stanowisku Renice 5, gm. Myślibórz (NR S3-89)* (nie publikowana praca w archiwum Fundacji Uniwersytetu Łódzkiego). Łódź, 277-290.
- Rzepecki S. 2004. *Spółeczności środkowoneolitycznej kultury pucharów lejkowatych na Kujawach*. Poznań.
- Rzepecki S., Golański A. 2008. Osadnictwo kultury pucharów lejkowatych. W: L. Domańska, S. Rzepecki (red.), *Wyniki ratowniczych badań wykopaliskowych przeprowadzonych na stanowisku Jastrzębiec 4, gm. Lubiszyn (S3-119)* (nie publikowana praca w archiwum Fundacji Uniwersytetu Łódzkiego). Łódź, 144-160.
- Szymt M. 1996. *Spółeczności amfor kulistych na Kujawach*. Poznań.
- Uciechowska-Gawron A. 2006. Osadnictwo łużyckie i wczesnośredniowieczne na stanowisku Św. Wojciech nr 17. W: S. Groblica, A. Jaszewska (red.), *Biblioteka Środkowego Nadodrza 2, z. 2. Współczesnymi drogami w przeszłość*. Zielona Góra, 213-263.
- Wąs M. 2009a. *Materiały ze stanowiska Renice 5, gm. Myślibórz*. W: L. Domańska, S. Rzepecki (red.), *Opracowanie wyników archeologicznych badań ratowniczych na stanowisku Renice 5, gm. Myślibórz (NR S3-89)* (nie publikowana praca w archiwum Fundacji Uniwersytetu Łódzkiego). Łódź, 236-249.
- Wąs M. 2009b. *Materiały ze stanowiska Renice 6, gm. Myślibórz*. W: L. Domańska, S. Rzepecki (red.), *Opracowanie wyników archeologicznych badań ratowniczych na stanowisku Renice 6, gm. Myślibórz (NR S3-90)* (nie publikowana praca w archiwum Fundacji Uniwersytetu Łódzkiego). Łódź, 346-370.

Summary

**Lucyna Domańska, Seweryn Rzepecki, Karolina Kot,
Kamila Pietkiewicz Łukasz Solecki**

Results of rescue archaeological excavations at the multi-cultural site Renice 5 and 6, Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship

Rescue archaeological excavations at the sites Renice 5 and 6 (AZP 40-09/72 and 73), Myślibórz commune, zachodniopomorskie voivodeship, were carried out in 2008 in advance of the construction of the road S-3 between Szczecin and Gorzów. The investigations led to the discovery of relics of the settlement of the late Linear Pottery culture, Funnelbeaker culture, Globular Amphora culture, Corded Ware culture, Lusatian culture, as well as the Middle Ages and early modern period.

Analysis of the flint material provides the basis to relate the earliest dated traces of use with the Mesolithic communities.

Another phase of settlement is related to the Linear Pottery culture (phase Ib/IIa). Relics were also confirmed that bear testimony to a longer settlement episode connected with the Funnelbeaker culture. The most interesting features related to the Funnelbeaker culture include the arrangements of furrows

forming elongated structures, which functioned as foundation furrows; they were attributed the function of “tombs”. Apart from the above mentioned features, the discoveries include also two sacrificial pits. Analysis of the stylistic and technological aspects of the ceramics provided the possibility merely to relate the entire complex to the early Wiórek phase styles of the Funnelbeaker culture. Moreover, scarce traces of the Globular Amphora culture were recorded (phase IIa) and the Corded Ware culture (the Odra River group)

The most abundantly represented settlement in terms of the relic material and the number of artefacts is the Lusatian culture. The features included relics of residential pits, resource pits, excavation pits, manufacturing pits, furnaces, hearths, fireplaces, post holes. Analysis of ceramics provided the possibility to date the operation of the settlement to the end of the Bronze Age after HaD.

Another discernible phase is represented by the elements of early Medieval settlement dated to the 10th-13th century. The final settlement levels are connected with the Late Middle Ages and the early modern period – 18th to early 19th century.

■